

A könyv megírásakor a beszéd, illetve a beszélgetés volt a célunk. A nyelvkönyvek többségével ellentétben ez a könyv nem a szereplőkhöz, hanem a szituációhoz kötődik. Az adott szituációban kell az egyénnek megfogalmaznia saját gondolatait, véleményét egy-egy témáról.

A diákok többsége fél a nyilvánosságtól, az esetleges tévesztési lehetőségektől. A diákoknak két típusa van: egy részük konkrétumokra orientált, míg más részük képes elvonatkoztatni. Ha nyelvtanulásról van szó, akkor különösen figyelni kell arra, hogy a kérdések „személyre szabottak” legyenek. A válaszadásnál pedig a felelet a lényeges; a hibák kijavítása, a korrigálás fontos ugyan, de a tanulókat hagyni kell beszélni. Megoldás lehet az is, hogy a tanár feljegyezi az esetleges hibákat, és utólag ismerteti, illetve magyarázza el a helyes megoldást.

Furcsa helyzet az is, hogy a „nyelvórán” olyan párbeszéddek is elhangzanak, amelyek kívül állnak azon, amit ténylegesen tananyagként lehet nevezni. Amikor arra vagyunk kíváncsiak, hogyan jutunk el a buszállomásra, nem merül fel bennünk, hogy ezt akár egy nyelvórán is megkérdezhetnénk. Magyarán: az élethelyzeteknek lényeges szerepe van a nyelvtanulásban. Tipikus szituációkban tipikus lesz a szóhasználat is.

A kötetben a leckék végén található kulcsszavak is ezekben a tipikus helyzetekben nyújtanak segítséget. Ezt követik a személyes véleményre orientált kérdések, majd jegyzetek a kifejezések alkalmazásához magyarázattal.

– *Ez a könyv az ifjúságé. Modern szellemisége, humora van.*

– A születése sem volt mentes a humortól. Érdekes volt egy angollal együtt dolgozni, szembesülni az angol sajtóságokkal. Egy alkalommal meghívtam halászlére, ő el is fogadta a meghívást. A tányérjába tekintve azonban meredten látta a halfejet. Angliában más a szokás...

– *Hogyan született meg ilyen gyorsan a könyv?*

– Ahogyan a filmekben lehet látni. Ha ötlet volt, gyakran éjfélkor csengett a telefon. Hajnali egyre pedig elkészült egy újabb részlet. Arról pedig majd a diákok döntenek, mennyire segít nekik a tanulásban.

A kötet kazettás hanganyaggal együtt is kapható, rajzait Fritz Mihály készítette.

Gáspár Karolina

Monográfia a magyar nyelvjárászsigetéről

Nemrég jelent meg Szabó Józsefnek, a JATE Magyar Nyelvészeti Tanszéke docensének legújabb munkája *Magyarországi és jugoszláviai magyar nyelvjárászsigetek* címmel. A több mint 400 oldal terjedelmű, impozáns, szép kiállítású könyv a Csongrád Megyei Levéltár Dél-alföldi Évszázadok c. sorozatának 3. köteteként látott napvilágot (Békéscsaba, Kecskemét, Szeged, 1990. 418 oldal). Mint ismeretes, a nyelvjárászsigetek olyan – a környezetük nyelvétől többé-kevésbé elütő nyelvjárású – területek, helységek, melyeknek lakói egykor más vidékről települtek újabb lakóhelyükre. Így tehát a nyelvjárászsigetek vizsgálata közvetlenül összefügg a településtörténettel, a történelemmel. Szabó József könyve meggyőzően mutatja be ezt a kapcsolatot.

Könyvében a szerző 29 magyar nyelvű nyelvjárászsigetet vizsgált meg oly módon, hogy – A magyar nyelvjárások atlaszában anyagára alapozva, s ezt saját helyszíni magnetofonos és kérdőíves gyűjtésével kiegészítve – az elemzés középpontjába állított helységek tágabb környezete nyelvjárásainak vallomását is fölhasználta a sigetek tájnyelvi jellegzetességeinek megállapításához. Így körülbelül 250000 szóalak, adat hangtani, alaktani, szótani vizsgálata révén jutott el a legfontosabb következtetésekhez. Az elemzett tájszólások egy részéről már korábban is ismert volt sziget jellegük, több esetben azonban a szerző mutatta ki először, hogy a kérdéses helység lakóinak egy része máshonnan (is) települt (pl: *Madaras, Bajsa, Soltvadkert* népnyelvének részben palócosjászos eredetét). A sziget helyzetű nyelvjárások eredetére, a lakosság származási helyére vonatkozóan jó néhány esetben új megállapításokat tesz a szerző, s ezzel a helytörténetet, történettudományt viszi előbbre. Kimutatja

például, hogy a dél-alföldi *Madaras, Soltvadkert*, illetve a tiszántúli *Kunágota* lakóinak egy része Szeged környékéről települt át.

A szerző minden esetben széleskörű elemzésre, komplex vizsgálatra törekszik; a tanulságok levonásához a magyar nyelvjárások atlaszában fentebb említett gazdag anyagán és saját kérdőíves, magnetofonos gyűjtésén kívül módszeresen fölhasználja a helytörténeti kutatások eredményeit, a lakosság származástudatának nyomait, néprajzi sajátosságokat, s fontos bizonyítékként egyes gyerekijesztő szavak esetleges meglétét is (a palóc etnikumhoz köthető *markoláb morkoláb murkuláb, kókó kókós, mókár* szavak vallomását).

Szabó József már eddig is sokat tett a magyar nyelvjáráskutatás fellendítéséért. Törekedett arra, hogy kutatásaival a magyar dialektológia európai viszonylatban mérhető lemaradásaiból minél többet behozzon. E többéves kutatómunka eredményeként megszületett könyv is úttörő jelentőségű. A magyar nyelvjárások atlaszában magyarországi és jugoszláviai kutatópontjai között szereplő nyelvjárászigetek teljes körű, monografikus igényű feldolgozásával Szabó József jelentősen előbbre vitte a magyar nyelvjárásstudományt. A könyv legnagyobb újdonsága és értéke – amellet, hogy szép példát ad atlaszunk méltó fölhasználására is – az, hogy a nyelvjárászigetek vizsgálatát magasabb szintre emeli: a sok sziget nyelvének elemzéséből levont tanulságok alapján tipológiát, rendszerezést vázol föl. Ebből kitűnik, hogy a magyar nyelvjárászigetek jelentős részben a török pusztítás utáni palócos-jászos betelepülésekből származnak (a származás szempontja), valamint hogy igen gyakoriak a magyar táji szigetek között a keverék típusú, két vagy többféle nyelvjárás keveredéséből létrejött nyelvjárások is a homogén jellegűek mellett: a 29 helységből 13 keverék típusú (a nyelvjárás jellegének szempontja). Az osztályozásban szerepet kap még a vallási hovatartozás is (harmadik szempont), mivel a betelepülők sokáig megőrzik vallásukat, illetve vallási különállásukat a más egyházhoz tartozó beköltözőkkel szemben; a felekezeti különbség tehát sokszor településtörténeti nyomként értékelhető (pl. Kiskunhalas katolikus népessége a Jászság vidékéről, református népessége pedig Dél-Baranyából származik).

Elismerést érdemel a szerző stílusa: mondatai úgy érnek célra a szakember olvasó tudatában is, hogy a tudományos igényesség és alaposág mellett a természetes, emberközeli beszédmód hatása is érvényesül. Ez az írásmód jól szolgálja a munka szellemiségét.

Amint az kiderült az eddigiekből, a *Magyarországi és jugoszláviai magyar nyelvjárászigetek* című mű elsősorban szakkönyv; és e minőségében határkő is a magyar nyelvjárásziget-kutatásban. A kötetet azonban a laikus olvasónak is ajánlhatjuk, hiszen logikus fölépítése, érdekes térképes illusztrációi és táblázatai segítik a művel, a témával csupán ismerkedni szándékozót is. Dicséretet érdemel a szerzőnek az a vállalása, hogy a függelékben minden helységből közöl fonetikusán átirrt szemléltető nyelvjárási szövegeket. Ezek a részletek, valamint a településtörténeti következtetések mindenki számára érdekes, hasznos olvasmányt jelenthetnek.

Szabó József legújabb könyvében annak is szép példáját adja, hogy szívén viseli a magyar nyelvjárás-tudomány ügyét, hiszen külön fejezetben foglalja össze a jövő feladatait. Ez biztatást jelent a további kutatások végzői számára, s bízom abban, hogy a bátorítás nem lesz hiábavaló.

H. Tóth Tibor

Büky László:

Képköltés és képrendszer Füst Milán és Karinthy Frigyes költői nyelvében
Akadémiai Kiadó, Budapest, 1989. 234 oldal

Kevés az olyan mű, amelyet irodalmár- és nyelvészjelölteknek egyaránt ajánlhatunk. *Büky László: Képköltés és képrendszer Füst Milán és Karinthy Frigyes költői nyelvében* című könyve e művek sorába tartozik. Kiválóan használhatják azok, akik a nyelvészetben belül a jelentéstanhoz vonzódnak, de bátran forgathatják azok is, akik csupán XX. századi irodalmunk két nagy alakját kívánják jobban megismerni.